

HILCKMAN ANTON ADAM – filozof polityki i kultury, filozof historii, ur. 4 III 1900 w Bevergen, zm. 25 I 1970 w Mainz.

H. doktoryzował się z filozofii na Uniwersytecie Katolickim w Mediolanie, doktorat z nauk politycznych zdobył we Fryburgu. Był prof. uniwersytetu w Moguncji (Professor für Vergleichende Kulturwissenschaft), gdzie prowadził badania nad różnymi typami cywilizacji, a także kulturami mniejszości etnicznych (m.in. Basków, Fryzów, Retoromanów, Celtów). W latach II wojny światowej był więźniem hitlerowskich obozów koncentracyjnych. H. był wielkim przyjacielem Polski i Polaków. Zasłynął jako kontynuator i krzewiciel w Europie Zachodniej nauki F. Konecznego, którego zaliczał do „wielkich geniuszy rodu ludzkiego” (*Rozwój cywilizacji według prof. Feliksa Konecznego*, 78), przyczyniając się do wydania ang. przekładu pracy Konecznego *O wielości cywilizacji* (*On the Plurality of Civilisations*, Lo 1962). H. zapoczątkował wydawanie serii wydawniczej poświęconej zagadnieniom ogólnokulturowym i historycznym „Archiv für vergleichende Kulturwissenschaft” (Meisenheim am Glan 1967–1974). W swych pracach podkreślał potrzebę nowego sposobu uprawiania nauki historii i kultury oraz polityki – wg sposobu opartego na badaniach Konecznego; ów sposób – nieaprioryczny i oryginalny – ma wg H. doniosłe znaczenie, czerpie bowiem treści poznawcze z doświadczenia, a nie z idealistycznych spekulacji.

Napisał niemal 400 prac naukowych z różnych dziedzin: filozofii, językoznawstwa, socjologii, teorii nauki historii, politologii, nauk społecznych (bibliogr. prac H. znajduje się w księdze pamiątkowej ku jego czci: *In Memoriam Anton H.*). Główne prace H.: *Frankreich gestern und heute* (Pa 1947, F 1951²); *Feliks Koneczny und die Wissenschaft von den Kulturen* (w: *Aus Kirche Kunst, Leben*, Mz 1950, 207–216); *Feliks Koneczny und die vergleichende Kulturwissenschaft* (*Saeculum* 3 (1952), 571–602); *Gibt es einen Fortschritt in der Geschichte?* (Dm 1958); *Vom Sinn der Freiheit und andere Essays. Gedanken über Sinn und Ziel des Menscheseins im Leben und Geschichte* (Tr 1959); *Geschichtsphilosophie – Kulturwissenschaft – Soziologie* (*Saeculum* 12 (1961), 405–420); *Über politische Bildung und politische Mündigkeit* (Bo 1961); *Der Mensch und die Kultur. Zum gegenwärtigen Stand des Gespräches um die „sciences humaines”* (*KantSt* 55 (1964), 356–367); *Leibniz und die Pluralität der Kulturen. Leibniz und China*

(*Saeculum* 18 (1967), 317–321); *Sollen die niederdeutschen Dialekte sterben?* (B 1967); *Die Wissenschaft von den Kulturen. Ihre Bedeutung und ihre Aufgaben. Gesammelte Aufsätze und Vorträge* (Meisenheim am Glan 1967). W tłum. pol. ukazały się artykuły H.: *Feliks Koneczny a porównawcza wiedza o cywilizacjach* (*Kierunki* 3 (1958), 3–4); *Feliks Koneczny i porównawcza nauka o cywilizacjach* (w: F. Koneczny, *O ład w historii*, Wwa 1991², 110–149); *Induktywna filozofia historii* (w: tamże, 150–156); *Rozwój cywilizacji według prof. Feliksa Konecznego* (w: tamże, 77–87); *Wschód i Zachód* (w: tamże, 88–109).

Jako myśliciel katolicki o nastawieniu realistycznym, H. był żarliwym obrońcą prymatu dobra moralnego w życiu publicznym oraz suwerenności społeczności narodowych; sprzeciwiał się wszelkim tendencjom antychrześcijańskim, antymoralnym w zbizantynizowanej kulturze niem. Swoje poglądy filozoficzne zawarł m.in. w rozprawie *Vom Sinn der Freiheit*. Zainteresowania filozoficzne H. skupiły się wokół rozumienia kultury, dziejów – historii, mechanizmów kierujących życiem społecznym, politycznym i państwowym. Wiele uwagi poświęcił kulturze niem. i europejskiej, szukając jej podstaw i tożsamości. Podzielał pogląd Konecznego, że różnorodność życia społecznego oraz dzieje dają się opisać i wyjaśnić jedynie przy uwzględnieniu faktu istnienia cywilizacji jako sposobów (metod) organizacji życia zbiorowego. Wg H., rodzimą i właściwą cywilizacją Europy jest cywilizacja łac., powstała za sprawą działalności Kościoła katolickiego, który przyswoił sobie rzymskie prawo oraz rozumienie życia społecznego, a także naukę od Greków – przyjął dobro moralne człowieka za cel i zasadę wszelkich działań indywidualnych, rodzinnych i publicznych. Rodzima cywilizacja Europy jest, zdaniem H., zagrożona przez wpływy cywilizacji bizantyńskiej i żydowskiej oraz turańskiej, które czerpią inspiracje z Orientu, same posiadając w sobie wiele czynników orientalnych. Dramat kultury i narodu niem. polega wg H. na jego dwoistości cywilizacyjnej, tzn. Niemcy w życiu prywatnym respektują zasady cywilizacji łac., natomiast życie społeczne rządzą wg zasad cywilizacji bizantyńskiej, co przyczynia się do rugowania chrześcijaństwa z życia jednostek i całych społeczności. Przed Europejczykami (również przed Niemcami) stoi zadanie obrony cywilizacji łac., jej zasad ugruntowanych na zasadzie prymatu dobra człowieka jako osoby ludzkiej.

Obrona ta wiąże się nierozzerwalnie z koniecznością jednorodności życia indywidualnego, rodzinnego i publicznego, opartego na zasadach cywilizacji łac. W praktyce obrona ta wiąże się nie tylko z poznaniem przeszłości, zrozumieniem przemian politycznych i ich praw, ale przede wszystkim z życiem moralnym prawdziwie chrześcijańskim.

W swych badaniach H. przestrzegał zasady wierności doświadczeniu historycznemu i metodzie indukcyjnej, która była podstawą dla nauk historycznych i nauk społecznych, a także specyficznie pojętej historiozofii (filozofii historii). Metoda indukcyjna miała polegać na odrzuceniu spekulacji filozoficznych jako punktu wyjścia, na rzecz doświadczenia, będącego źródłem wiedzy. Elementem metody była również analiza uzyskanych z doświadczenia wiadomości, pozwalająca na dostrzeżenie wielości i różnorodności cywilizacji ludzkich istniejących w społecznościach. Cywilizacje były dla H., podobnie jak dla Konecznego, zasadniczymi czynnikami życia społecznego. To one wpływają na politykę, rodzinę, wychowanie, prawo i jego treść, sposób jego ustanawiania i wprowadzania w życie, na strukturę społeczności i podejmowane w niej działania, generalnie – na całą ludzką kulturę. Dzięki dostrzeżeniu faktu istnienia cywilizacji zarówno historyk, filozof historii, socjolog, politolog – zyskują podstawę dla wyjaśnienia interesujących ich zjawisk i aspektów życia społecznego, gdyż wszystkie one uwikłane są w daną cywilizację i z niej wypływają. H. za Konecznym podkreślał specyfikę cywilizacji łac. jako jedynej, w której człowiek może w sposób wolny aktualizować swe ludzkie potencjalności, jako cywilizację wymagającą od człowieka ciągłego doskonalenia się moralnego. Podkreślał niemożność i daremność prób dokonywania syntez cywilizacyjnych między Zachodem (cywilizacją łac.) a Wschodem (reprezentowanym przez cywilizację bizantyńską, turańską, żydowską).

J. Grządziel, *Ślązacy*, R 1956; F. Koneczny, *On the Plurality of Civilisations*, Lo 1962; A. Meloni, *I valori umani nella civiltà lungo i millenni*, Bol 1966; *In Memoriam Anton H.*, Bevergern 1975; J. Giertych, *Antoni H.*, w: F. Koneczny, *O ład w historii*, Wwa 1991², 71–76; K. Offenber, *Prof. Dr. Anton H. Der große Förderer von Bevergern wurde vor 100 Jahren geboren*, Hörsteler Stadtmagazin 5 (2000), 34 n.

Paweł Skrzydlewski